

Ευάγγελος Καραμανές
Ερευνητής του Κέντρου Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών

Ο «Άτλας της Ελληνικής Λαογραφίας» του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών

Η παρουσίαση του Λαογραφικού Άτλαντος του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών σε ψηφιακή μορφή, σαράντα και πλέον έτη μετά την απόφαση του Κέντρου Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών να πραγματοποιήσει τη σχετική έρευνα (1966) και τριάντα τρία από την έκδοση του λευκώματος, που αναφέρεται στις περιοδικές πυρές, στο ξύλινο άροτρο, στο ζυγό και στο σιδερένιο άροτρο (1975), χωρίς να αναιρεί τους αρχικούς σκοπούς της δημιουργίας του, προσδίδει και νέες διαστάσεις. Αυτές σχετίζονται κυρίως με τη δυνατότητα πρόσβασης στις πληροφορίες του Λαογραφικού Άτλαντα (τα αντίτυπα του οποίου είχαν άλλωστε εξαντληθεί από καιρό) με τρόπο φιλικό προς το ευρύ κοινό και ελκυστικό στις νεότερες γενιές, που είναι εξοικειωμένες με την ψηφιακή τεχνολογία. Εκτός από το ψηφιακό υπόμνημα, με τη βοήθεια του οποίου οι χρήστες της πολυμεσικής αυτής εφαρμογής μπορούν να πλοηγηθούν στο περιεχόμενό της, συνοδευτικά κείμενα επιστημόνων που εργάστηκαν στην εκπόνηση του Άτλαντα ενημερώνουν για τη φιλοσοφία και την ιστορία της έρευνας.

Ο ψηφιακός Άτλας δημιουργήθηκε ως μέρος του υποέργου «Ανάπτυξη Εφαρμογής πολυμέσων Λαϊκού Πολιτισμού» που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του έργου του Γ. ΚΠΣ «Ανάπτυξη Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης του Λαϊκού Πολιτισμού» του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, το οποίο εντάσσεται στο Επιχειρησιακό πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας».

Το ιστορικό

Ο όρος «γεωγραφικός Άτλας» χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει συλλογή από χάρτες ή διαγράμματα που συνδέονται μεταξύ τους και αποτελούν μια θεματική ενότητα. Στην ουσία, με τον Άτλαντα εξετάζεται η γεωγραφική διάδοση ενός φαινομένου και γίνεται η αποτύπωσή του πάνω στο χάρτη με ειδικά σύμβολα¹.

Στους λαογραφικούς άτλαντες αποτυπώνονται χαρτογραφικά λαογραφικά στοιχεία ή φαινόμενα είτε του υλικού πολιτισμού (οικήσεις, γεωργικά εργαλεία κ.λπ.) είτε του πνευματικού (εορτολόγιο, εθιμολογία κ.λπ.) με τη χρήση ειδικών συμβόλων και σχετικών υπομνημάτων, που αναφέρονται στα θέματα που έχουν καταγραφεί.

Η δημιουργία του Λαογραφικού Άτλαντα της Ελλάδας εντάχθηκε στο πλαίσιο της δημιουργίας ενός Ευρωπαϊκού Λαογραφικού Άτλαντα και είχε ως αφετηρία το συνέδριο του Ζάγκρεμπ (8-10 Φεβρουαρίου 1966) στο οποίο το Κέντρο Λαογραφίας (πρώην Λαογραφικό Αρχείο) εκπροσωπήθηκε από τον διευθυντή του Γ. Σπυριδάκη.

¹ Οι Άτλαντες συχνά περιέχουν επίσης εικόνες, πίνακες, χρονολογημένα γεγονότα και καταλόγους τοπωνυμίων. Μπορούν να αναφέρονται σε όλο τον κόσμο ή σε συγκεκριμένη περιοχή. Ειδικόί Άτλαντες δίνουν πληροφορίες για σύνορα, κλίμα, οικονομία, γεωλογία, ιστορία, γλώσσες, πληθυσμό, θρησκείες, φυσικούς πόρους, ή άλλα στοιχεία.

Με πρωτοβουλία του Γ. Σπυριδάκη² και εισήγησή του στην Εφορευτική Επιτροπή αποφασίστηκε η συλλογή της σχετικής ύλης, η κατάταξή της και η χαρτογράφηση της, προκειμένου να εξασφαλισθεί η συμμετοχή του Κέντρου στη σύνταξη του Ευρωπαϊκού Λαογραφικού Άτλαντα και η εκπόνηση ενός Ελληνικού (Απόφαση της Συγκλήτου της Ακαδημίας Αθηνών αρ. 792/23-06-1966). Η πρόταση του Γ. Σπυριδάκη περιελάμβανε συνεργασία του Κέντρου Λαογραφίας με τις υπηρεσίες της τοπικής Αυτοδιοίκησης και με τους εκπαιδευτικούς λειτουργούς κυρίως της δημοτικής εκπαίδευσης για την συλλογή της ύλης, η οποία έγινε με ειδικό ερωτηματολόγιο (1967) που αφορούσε:

- το σύστημα της γαιοκτησίας
- τη σπορά των δημητριακών και τα εργαλεία που χρησιμοποιούνταν
- το θερισμό και τον αλωνισμό και τα γεωργικά εργαλεία που χρησιμοποιούνταν
- τις ετήσιες πυρές

Η εκτύπωση του ερωτηματολογίου σε 4500 αντίτυπα ολοκληρώθηκε από το Εθνικό τυπογραφείο το Νοέμβριο του 1968 και στα τέλη του 1969 προωθήθηκε στους επιθεωρητές δημοτικής εκπαίδευσης της χώρας³. Ο όγκος του υλικού που συγκεντρώθηκε, η μελέτη άλλων πηγών και οι ειδικές επιτόπιες αποστολές ερευνητών δίνουν αξιοπιστία στην καταγραφή των λαογραφικών εκδηλώσεων που εξετάστηκαν. Οι καταγραφές που αφορούν περιοχές εκτός των ελληνικών συνόρων αναφέρονται σε ελληνικούς πληθυσμούς που μετακινήθηκαν και εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα ως πρόσφυγες. Στους τόπους της νέας τους εγκατάστασης συμπληρώθηκαν τα ερωτηματολόγια ή καταγράφηκαν οι σχετικές πληροφορίες από τους ερευνητές (συντάκτες τότε) του Κέντρου. Στα χρόνια που ακολούθησαν το υλικό συγκεντρώθηκε και ταξινομήθηκε από τους επιφορτισμένους με αυτό το έργο συντάκτες και γραφείς του Κέντρου. Για την πορεία των εργασιών και τα αποτελέσματά της έγιναν ανακοινώσεις στα Διεθνή Συνέδρια Εθνομολογικού Άτλαντος και σε σχετικές δημοσιεύσεις από τον Δ. Β. Οικονομίδη που διαδέχθηκε το Γ. Σπυριδάκη στη διεύθυνση του Κέντρου, τον Ακαδημαϊκό Γ. Α. Μέγα και τον Σ. Δ. Ήμελλο, ο οποίος ως συντάκτης είχε αναλάβει το ειδικό τμήμα του Κέντρου που ήταν σε συνεχή επαφή με τη μόνιμη Διεθνή Επιτροπή του Άτλαντος⁴. Παράλληλα, υπό τον

² Για το έργο και την προσωπικότητα του Γ.Κ. Σπυριδάκη, Βλ. Δ.Σ. Λουκάτος, «Νεκρολογία. Γεώργιος Κ. Σπυριδάκης (1906-1975)», *Λαογραφία*, τόμ. 30, 1975-1976, σ. 391-394.

³ Ακαδημία Αθηνών. Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας, *Ερωτηματολόγιον διά γεωργικά εργαλεία και κατ' έθιμον πυράς*, Αθήναι 1968.

⁴ Βλ. Δ. Β. Οικονομίδης, «Λαογραφικός Άτλας», *Αθηνά*, 73-74 (1972-1973), σ. 20-26, Γ. Α. Μέγας, «Ανακοίνωσις. 3^{ον} Διεθνές συνέδριον προς έκδοσιν Εθνομολογικού Άτλαντος της Ευρώπης εις Helsinki της Φιλανδίας (11-14 Μαΐου 1970)», *Λαογραφία*, τόμ. 27, (1971), σ. 339-341, S. Imellos, «Die Erntegeräte in Griechenland», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας*, τόμ. 23 (1973-1974), σ. 10-16, Σ. Δ. Ήμελλος, «Ανακοίνωσις. 5^{ον} Διεθνές συνέδριον προς έκδοσιν Εθνομολογικού Άτλαντος της Ευρώπης εις Visegrád της Ουγγαρίας, (23-28 Σεπτεμβρίου 1974)», *Λαογραφία*, τόμ. 29, (1974), σ. 371-373, Σ. Δ. Ήμελλος, «Ανακοίνωσις. 6^η Διεθνής Σύνοδος διά τον Εθνομολογικόν Άτλαντα της Ευρώπης και των γειτονικών χωρών», *Λαογραφία*, τόμ. 30, 1975-1976, σ. 389-390, Σ. Δ. Ήμελλος, «Ο Άτλας της Ελληνικής Λαογραφίας και οι χειμερινές περιοδικές πυρές στο βορειοελλαδικό χώρο», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας*, τόμ. 25, (1977-1980), σ. 3-12. M. Zender (Red.), *Forschungen zum Ethnologischen Atlas Europas und seiner Nachbarländer*. Band 1, Die Termine der Jahresfeuer in Europa, Göttingen 1980, σ. 121, όπου δημοσιεύεται κείμενο των Σ. Δ. Ήμελλου και Δ. Β. Οικονομίδου για τον ελληνικό Λαογραφικό Άτλαντα (σ. 20-23).

συντονισμό της Διεθνούς Επιτροπής του Άτλαντος εκπονήθηκαν αξιόλογοι εθνολογικοί άτλαντες άλλων ευρωπαϊκών χωρών⁵.

Ο Άτλαντας της Ελληνικής Λαογραφίας εκδόθηκε από τον Σ. Δ. Ήμελλο (Διευθυντή του Κέντρου κατά τα έτη 1973-1983) το 1975⁶. Αποτελείται από 4 χάρτες που αφορούν τις περιοδικές πυρές, το ξύλινο άροτρο, το ζυγό, και το σιδερένιο άροτρο. Κάθε χάρτης έχει υπόμνημα με ειδικά σύμβολα που αποτυπώνουν στο χώρο όσον αφορά τις πυρές, την ημερομηνία του έτους που άναβαν κατά τόπους, για τα δε εργαλεία τη διάδοση των διαφόρων μορφολογικών τύπων.

Παράλληλα με τον Άτλαντα καθαυτό πρέπει να επισημάνουμε τη σημασία του πρωτογενούς υλικού των ερωτηματολογίων που αποτελούν μια πολύτιμη πηγή για πληθώρα ζητημάτων. Περιέχουν πληροφορίες – άνισες όσον αφορά την ποιότητα τους – αλλά οργανωμένες με συστηματικό τρόπο, οι οποίες αναφέρονται:

- στο ιδιοκτησιακό καθεστώς τον γαιών πριν το 1920 και στην κοινωνική οργάνωση της παραγωγής,
- στο άροτρο και στο ζυγό (μορφολογία, κατασκευή),
- στις τεχνικές του οργώματος και της σποράς,
- στο θερισμό και αλωνισμό των δημητριακών (εργαλεία, τεχνικές, κοινωνική οργάνωση της παραγωγής και κατανομή της εργασίας κατά φύλα, τραγούδια και εθμικές πρακτικές),
- στις ετήσιες πυρές (τοποθέτηση μέσα στο ημερολογιακό έτος, κατανομή της εργασίας κατά ηλικία και φύλο, περιγραφή του δρώμενου).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Τα ερωτηματολόγια

Η μελέτη των θεμάτων του υλικού πολιτισμού χωρίς κάποιας μορφής επιτόπια έρευνα από καταρτισμένους επιστήμονες είναι ιδιαίτερα προβληματική. Οι ερευνητές του Λαογραφικού Αρχείου ήρθαν αντιμέτωποι με το πρόβλημα καθώς από την

⁵ Για παράδειγμα ο γερμανικός άτλαντας Atlas der deutschen Volkskunde, Neue Folge. Τομ. 1-3 υπό την διεύθ. του M. Zender, τομ. 4-5 υπό την διεύθ. του M. Zender και την συνεργασία των G. Grober-Glück και G. Wiegelmann, τομ. 6-7 υπό την διεύθ. του M. Zender και την συνεργασία των H.L. Cox, G. Grober-Glück και G. Wiegelmann. 1958-1979, Marburg, Elwert. (Βλέπε και τον παλαιότερο Atlas der deutschen Volkskunde. Τομ. 1-6 υπό την διεύθ. των H. Harmjanz και E. Röhr. 1937-1939, Leipzig, Hierzel). Για τον Άτλαντα της Γερμανικής Λαογραφίας βλ. H. Bausinger, Volkskunde ou l'ethnologie allemande, Editions de la M.S.H., Paris 1993, σ. 151, 273, 295-297. Για τη γερμανική λαογραφία του Μεσοπολέμου βλ. Α. Κυριακίδου-Νέστορος, *Η θεωρία της Ελληνικής Λαογραφίας. Κριτική ανάλυση*, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Ιδρυτής: Σχολή Μωραΐτη, Αθήνα 1978, σ. 168-170.

Επίσης Atlas der schweizerischen Volkskunde. Atlas de Folklore Suisse. 1950. Υπό την διεύθ. των P. Geiger και R. Weiss. Στη συνέχεια υπό W. Escher, E. Liebl και A. Niederer. Bâle, Zürich, Société des traditions populaires και E. Rentsch Verlag.

Επίσης ο αυστριακός άτλαντας που υλοποιήθηκε μεταξύ 1959 και 1979. Österreichischer Volkskundeatlas. Unter dem Patronat der Österreichischen Akademie der Wissenschaften Im Auftrage der Kommission für den Volkskundeatlas. 1^{ος} τόμος: 1959, 1965 (2. Lieferung), 1968 (3. Lieferung), 1971 (4. Lieferung). 2^{ος} τόμος: 1974 (5. Lieferung), 1977 (6. Lieferung / 1. Teil), 1979 (6. Lieferung / 2. Teil). Συνοδεύεται από υπόμνημα 8 τόμων (I – VIII) που αναφέρεται στους χάρτες του 1977 και 1979.

⁶ Σ. Δ. Ήμελλου – Γ. Κ. Δημητρόπουλου (επιμ.), *Άτλανς της Ελληνικής Λαογραφίας. Λεύκωμα Ι. Ξύλινο άροτρον, Ζυγός, Σιδηρούν άροτρον, Αροτρίασις*, Έκδοση του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1975, [χάρτες 4, 14 πίνακες με φωτογραφίες].

ίδρυση του το 1918 έως το 1933 έγιναν μόνο οκτώ λαογραφικές αποστολές. Η πρώτη αποστολή, διάρκειας πενήντα ημερών, πραγματοποιήθηκε από τον διευθυντή Στίλπ. Κυριακίδη στη Θράκη το 1920⁷.

Ο Στίλπ. Κυριακίδης είχε πλήρη συνείδηση του προβλήματος, όταν έγραφε στην έκθεση πεπραγμένων του 1924: «*Εκεί όπου κυρίως υστερεί το Α. Α. είναι η συλλεκτική εργασία*» και ζητάει την «*έγκρισιν αποστολών*»⁸. Δεδομένου ότι οι δυνατότητες για την πραγματοποίηση επιτοπίων ερευνών με την αποστολή ειδικευμένων επιστημόνων ήταν πολύ περιορισμένες ο Στίλπων Κυριακίδης, ως πρώτος Διευθυντής του Αρχείου από το 1918 ως το 1926 (αλλά και λίγο αργότερα ως Καθηγήτης της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης), στράφηκε στη σύνταξη οδηγιών προς τους ερασιτέχνες λαογράφους προκειμένου να τους καθοδηγήσει στη συλλογή λαογραφικού υλικού. Η μέθοδος αυτή ήταν γνωστή καθώς ο Ν. Γ. Πολίτης ήδη από την δεκαετία του 1880, ως ανώτερος υπάλληλος του Υπουργείου Παιδείας, είχε απευθυνθεί με εγκυκλίους στους εκπαιδευτικούς ζητώντας τους να συλλέξουν λαογραφικό υλικό για συγκεκριμένα θέματα. Ο Στίλπ. Κυριακίδης συνέταξε μια εγκύκλιο προς τους εκπαιδευτικούς για τη συλλογή λαογραφικής ύλης, το 1921, αλλά και τις «Οδηγίες», το 1927, όπου η αναφορά στον υλικό βίο είναι περιορισμένη⁹.

Εκπονώντας και τελειοποιώντας αυτές τις οδηγίες προς τους ερασιτέχνες συλλογείς λαογραφικού υλικού, δεδομένης της έλλειψης κρατικής ενίσχυσης για την κατάρτιση επιστημονικού προσωπικού που θα στελέχωνε τους ερευνητικούς φορείς, ο Στίλπ. Κυριακίδης συνέχισε την πρακτική που είχε εγκαινιάσει ο Ν. Γ. Πολίτης και της έδωσε νέα δυναμική¹⁰. Η «πολιτική των ερωτηματολογίων» θα έχει, όπως είναι γνωστό, ένα λαμπρό αλλά και αμφιλεγόμενο μέλλον καθώς οι πληροφορίες που συλλέγονταν μ' αυτό τον τρόπο είναι συχνά ελλιπτικές ή αναξιόπιστες. Χάρη όμως σ' αυτή την επιβεβλημένη από τα πράγματα επιλογή εμπλουτίστηκε το Λαογραφικό Αρχείο με ένα μεγάλο αριθμό αξιόλογων χειρογράφων λαογραφικών συλλογών, που καταχωρίστηκαν δίπλα στα προϊόντα των λαογραφικών αποστολών των συντακτών του.

Είναι χαρακτηριστική η εγκύκλιος που απέστειλε, μέσω του Υπουργείου Παιδείας, στους εκπαιδευτικούς «της Μέσης και Δημοτικής Εκπαιδευσεως» ο Διευθυντής του Λαογραφικού Αρχείου Γ. Α. Μέγας το 1938, με σκοπό την «συλλογήν των σωζομένων παρά τω λαώ μύθων και παραμυθίων». Το υλικό που

⁷ Ε. Καραμανές «Προσεγγίσεις του υλικού βίου κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου: το Λαογραφικό Αρχείο». Ανακοίνωση στο Διεθνές επιστημονικό συνέδριο, Ο Νικόλαος Γ. Πολίτης και το Κέντρον Ερευνής της Ελληνικής Λαογραφίας 4-7 Δεκεμβρίου 2003, Μέγαρον Ακαδημίας Αθηνών. Υπό δημοσίευσιν.

⁸ Βλ. Έκθεσις Ζ' 1924, και Π. Φουρίκης, Έκθεσις των κατά το Λαογραφικόν Αρχείον πεπραγμένων (1918-1933), υπηρεσιακή έκθεση της 10-5-1933, σ. 14. Οι υπόλοιπες αποστολές έλαβαν χώραν κατά τα έτη 1927, 1928, 1929 και 1931. Οι τέσσερις από αυτές (1927, 1928, 1929, 1931) αφορούσαν αποστολές του Δ. Λουκόπουλου στην Αιτωλοακαρνανία (Άγραφα, Ξηρόμερο, Βάλτο) και Δωρίδα με σκοπό τη συλλογή υλικού που αφορούσε κύρια τον ποιμενικό βίο. Ας σημειωθεί ότι δύο από αυτές έγιναν χωρίς οικονομική αποζημίωση... Ο Λουκόπουλος έκανε άλλες δύο αξιοσημείωτες αποστολές το καλοκαίρι του 1933 στο Σούλι (Κ.Α., χρο 976) και το 1934 στα Χάσια (Κ.Α., χρο 981).

⁹ Βλ. Σ.Π. Κυριακίδου, «Εγκύκλιος προς τους λειτουργούς της μέσης και δημοτικής εκπαιδευσεως διά την συλλογήν λαογραφικής ύλης», Λαογραφία, τομ. 8 (1921), σ. 236-239 και Οδηγίαί διά την συλλογήν του δημώδους λαογραφικού και γλωσσικού υλικού, Σύλλογος Μακεδονικών και Θρακικών Μελετών, Θεσσαλονίκη 1927.

¹⁰ Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη, «Πηλιορείτικα παραμύθια από το Αρχείο του Ν. Γ. Πολίτη», Πρακτικά Συνεδρίου «Λαϊκό Παραμύθι και Παραμυθάδες στην Ελλάδα», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1995, σ. 49-56, όπου γίνεται εκτενής λόγος για τις σχέσεις των εκπαιδευτικών με τον Ν. Γ. Πολίτη.

συνέλεξαν μαθητές «των τριών ανωτέρων τάξεων του δημοτικού και των τριών κατωτέρων τάξεων του γυμνασίου» δικαίωσε την πρωτοβουλία του¹¹.

Κατά τα χρόνια που ακολούθησαν συντάχθηκαν συστηματικά ερωτηματολόγια όπως τα *Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας* του Γ. Α. Μέγα, (Ανατύπωσις), οι *Οδηγίες προς συλλογήν λαογραφικής ύλης* του Γ. Κ. Σπυριδάκη και ο *Παραδοσιακός υλικός βίος του ελληνικού λαού (Ερωτηματολόγιο)* των Σ. Δ. Ημέλλου και Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη¹² τα οποία άσκησαν μεγάλη επίδραση στην καταγραφή των φαινομένων του παραδοσιακού πολιτισμού.

Η εκπόνηση του Λαογραφικού Άτλαντα (1966-1975), πραγματοποιήθηκε, όπως αναφέραμε, με την εκτεταμένη χρήση ερωτηματολογίων. Παράλληλα έγιναν και συμπληρωματικές επιτόπιες έρευνες για την επιβεβαίωση στοιχείων για τα οποία τα ερωτηματολόγια παρουσίαζαν κενά ή οι πληροφορίες κρίθηκαν επισφαλείς. Το υλικό των ερωτηματολογίων ψηφιοποιείται στο πλαίσιο των τακτικών εργασιών του Κέντρου Λαογραφίας, χάρη στην τεχνική υποδομή και την τεχνογνωσία που αποκτήθηκε στο πλαίσιο του έργου του Γ΄ ΚΠΣ «Ανάπτυξη Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης του Λαϊκού Πολιτισμού» του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, το οποίο εντάσσεται στο Επιχειρησιακό πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

---

¹¹ Γ. Α. Μέγας [Διευθυντής του Λαογραφικού Αρχείου], «Εκθέσεις Πεπραγμένων. Β΄. Κατά το έτος 1938», *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου*, Έτος 1ο (1939), σ. 155.

¹² Γ. Α. Μέγας, *Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας* (Ανατύπωσις) [των τριών τευχών-ανατύπων από την Επετηρίδα του Λαογραφικού Αρχείου, 1939-1949], Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1975, Γ. Κ. Σπυριδάκης, «Οδηγίες προς συλλογήν λαογραφικής ύλης» *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου*, τόμ. 13 και 14 (1960-1961), σ. 73-147, Σ. Δ. Ημέλλος – Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη, *Παραδοσιακός υλικός βίος του ελληνικού λαού (Ερωτηματολόγιο)*, Ακαδημία Αθηνών, Δημοσιεύματα του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας, Αθήνα 1983.

Επιλογή σχετικής βιβλιογραφίας

- Ήμελλος Σ. Δ., «Ανακοίνωσις. 5ον Διεθνές συνέδριον προς έκδοσιν Εθνολογικού Άτλαντος της Ευρώπης εις Visegrád της Ουγγαρίας (23-28 Σεπτεμβρίου 1974)», *Λαογραφία*, ΚΘ' (1974), σ. 371-373.
- Ήμελλος Σ. Δ., Δημητρόπουλος Γ. Κ. *Άτλας της Ελληνικής Λαογραφίας – Λεύκωμα Ι: Ξύλινον άροτρον, ζυγός, σιδηρούν άροτρον, αροτρίασις*, Αθήναι 1975, σ. 2 + 4 χάρτες + πιν. 14.
- Ήμελλος Σ. Δ., «Ανακοίνωσις. 6η Διεθνής Σύνοδος διά τον Εθνολογικόν Άτλαντα της Ευρώπης και των γειτονικών χωρών», *Λαογραφία*, Λ' (1975-1976), σ. 389-390.
- Ήμελλος Σ. Δ., «Ο Άτλας της Ελληνικής Λαογραφίας και οι χειμερινές περιοδικές πυρές στο βορειοελλαδικό χώρο», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας*, ΚΕ' (1977-1980), σ. 3-12.
- Ήμελλος Σ. Δ., «Ο Ν. Γ. Πολίτης και τα γεωργικά εργαλεία θερισμού», *Λαογραφία*, ΛΣΤ' (1990-1992), σ. 203-206.
- Ήμελλος Σ. Δ., *Ιστορικά και μεθοδολογικά της ελληνικής Λαογραφίας*, Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, Αθήνα 1995.
- Ήμελλος Σ. Δ. – Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη, *Παραδοσιακός υλικός βίος του ελληνικού λαού (Ερωτηματολόγιο)*, Ακαδημία Αθηνών, Δημοσιεύματα του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας, Αθήνα 1983.
- Κυριακίδης Σ. Π., «Εγκύκλιος προς τους λειτουργούς της μέσης και δημοτικής εκπαίδευσεως διά την συλλογήν λαογραφικής ύλης», *Λαογραφία*, Η' (1921), σ. 236-239.
- Κυριακίδης Σ. Π., *Ελληνική Λαογραφία, μέρος Α': Μνημεία του λόγου*, τύποις Π.Δ. Σακελλαρίου, εν Αθήναις 1922 (έκδοσις Β', εν Αθήναις 1965).
- Κυριακίδης Σ. Π., *Οδηγίαι διά την συλλογήν του δημώδους λαογραφικού και γλωσσικού υλικού*, Σύλλογος Μακεδονικών και Θρακικών Μελετών, Θεσσαλονίκη 1927.
- Κυριακίδης Σ. Π., «Λαϊκή ζωή» στη *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, τόμος Ι', Πυρσός, Αθήναι 1934, σ. 811-850.
- Μέγας Γ. Α., «Λαογραφικόν Αρχείον της Ακαδημίας Αθηνών. Περί του συντελεσθέντος εν τω Λαογραφικώ Αρχείω έργου κατά τα έτη 1936-1955», *Λαογραφία*, ΙΖ' (1957), σ. 648-655.
- Μέγας Γ. Α., «Ανακοίνωσις. 3ον Διεθνές συνέδριον προς έκδοσιν Εθνολογικού Άτλαντος της Ευρώπης εις Helsinki της Φιλανδίας (11-14 Μαΐου 1970)», *Λαογραφία*, ΚΖ' (1971), σ. 339-341.
- Μέγας Γ. Α., *Ζητήματα Ελληνικής Λαογραφίας (Ανατύπωσις)*, Ακαδημία Αθηνών, Αθήναι 1975.
- Οικονομίδης Δ. Β., «Λαογραφικός Άτλας», *Αθηνά*, 73-74 (1972-1973), σ. 20-26.
- Πολίτης Ν. Γ., «Λαογραφία», *Λαογραφία*, Α' (1909), σ. 3-18.
- Πολίτης Ν. Γ., «Ερωτήματα διά το δρέπανον», *Λαογραφία*, Δ' (1913-1914), σ. 747.
- Πολίτης Ν. Γ., «Απαντήσεις εις τα περί του δρεπάνου ερωτήματα», *Λαογραφία*, Ε' (1915-1916), σ. 412-415.
- Πολίτης Ν. Γ., *Έκθεσις των κατά το Λαογραφικόν Αρχείον πεπραγμένων από της ιδρύσεως αυτού μέχρι τέλους του έτους 1918*, Παράρτημα της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, 11 Φεβρουαρίου 1919, αρ. φύλλου 36.

Πολυμέρου-Καμηλάκη Αικ., «Λαϊκός υλικός βίος και πολιτισμός. (Προβλήματα και απόψεις)», στο *Επιστημονικές Ανακοινώσεις (22-30 Νοεμβρίου 1979)*, Ακαδημία Αθηνών, Σύλλογος Επιστημονικού Προσωπικού, Αθήνα 1984, σ. 93-104.

Πολυμέρου-Καμηλάκη Αικ., «Πηλιορείτικα παραμύθια από το Αρχείο του Ν.Γ. Πολίτη», Πρακτικά Συνεδρίου «Λαϊκό Παραμύθι και Παραμυθάδες στην Ελλάδα», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1995.

Imellos S., «Die Erntegeräte in Griechenland», *Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας*, 23, (1973-1974), σ. 10-16.

M. Zender (Red.), *Forschungen zum Ethnologischen Atlas Europas und seiner Nachbarländer*. Band 1, Die Termine der Jahresfeier in Europa, Göttingen 1980.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ